

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светлана Темелкова Събева, ПУ „Паисий Хилендарски“

за дисертационен труд на Валентин Константинов Калинов

на тема „Места на истината в полето на психоанализата“

Професионално направление 2.3. Философия (Съвременна философия)

СУ „Св. Кл. Охридски“, Философски факултет, Катедра „История на философията“, Научен ръководител: проф. дфн. Стилиян Йотов

Дисертацията на Валентин Калинов се разполага в една значима традиция на философско осмисляне на психоанализата (тази най-силна ‚смутилка‘ на рефлексивната философия), която датира още от 20-те години на ХХ век и включва множество опити, разгърнати от феноменологически, херменевтически, критико-теоретически, поструктуралистски, както и собствено психоаналитични позиции. В тази значима традиция, която обаче не е експлицитна тема на дисертацията, авторът очертава оригинално рефлексивно поле, структурирано от въпроса за „места на истината в психоанализата“. Със забележителна дълбочина и виртуозност Валентин Калинов преформулира конститутивния за философията въпрос що е истина във въпроса как „работи“ истината, как се разгръща „правенето на истината“ над „разлома на самото несъзнавано“ (Автореферат, с. 5), и го отправя към психоаналитичната теория и практика, и то в модалността ѝ на подвъпросна за самата себе си. Това рефлексивно поле не е част от една определена теоретична философия, нито от една определена психоаналитична теория и практика (макар в него да има ясно доминиращи фигури и от двете страни), а представлява непредзададена и формираща се в хода на самото философско размишление междина. Емблематични за нея са великолепните страници, обвързващи философската аналитика на Платоновата *chōra* и на психоаналитичната ситуация в нейната практическа земност като място и време. Тази междина съдържа обещание за множество щастливи находки, дори за кайрологични моменти на истина, които биха били подарени на всеки читател, който е готов да следва автора, без да робува на императива за една сциентистка систематизация. Обещанието, според мен, е

действително и в огромна част блестящо изпълнено. За да стигне дотук, Валентин Калинов вероятно сам е извървял дълъг и труден път, белязан от екзистенциални събития на истина и усилие по тяхното рефлексивно въвеждане в език, което се утаило непренебрежимо в неговия медитативен стил и в понякога твърде заплетената драматургия на теоретични сюжети (която той сам отчита като риск на един „концептуално-метафорологичен подход“, Автореферат, с. 10). Така или иначе пред нас е не стандартна дисертация, а забележителен по ерудиция, по дързост, дълбочина и прецизност на мисълта – и разбира се, по обем и постройка – труд, съдържащ множество концептуални приноси в едно донякъде маргинално за българската хуманитаристика поле. Посочвайки мимоходом техническите параметри на дисертацията – 410 страници, 155 цитирани източника на няколко езика, становището ми ще маркира някои от тези приноси и ще постави два въпроса.

Безспорен принос виждам, както вече загатнах, в самата проблемна постановка. От множеството възможни стратегии за философско осмисляне на фройдистката и постфройдистката психоанализа Валентин Калинов избира не екзегеза или критика на отделни понятия, а разкриване на смислови цялости. Това става чрез конструиране на една екзистенциално-онтологическа проблематизация, обърната към това, което Калинов нарича „поле на психоанализата“ или „пространство на психоаналитичен опит“: „Ще твърдим, че съществуването на съществото може да бъде сведено до съвкупност от въпроси, които целят да очертаят онези граници, в които истината за него, като условие на битието му, постоянно се пресъздава, променя и разрушава и отвъд които граници съществото човек повече не може да бъде възможно. Но тази *невъзможност*, скрито присъстваща в него като дефиниция на човешката му съдба и заедно с това безкрайно отдалечена от илюзиите на неговото живеене, е способна сама да стане опора на една свобода и на един друг живот“ (с. 5). С поглед към пространството на психоаналитичен опит авторът-философ пита за това, за което един аналитик не пита, макар непрестанно, вплътено и ситуирано да разполага с него като хоризонт на своята практика и теория, а именно „като *какво*, *как* и *защо* тя [истината] се дава и остава на разположение в анализата“ (с. 6). Валентин Калинов нарича това питане *Urfrage* на анализата. В светлината на този въпрос се открояват както условията за невъзможност истината да се появи фронтално като тема в аналитичното поле (при Фройд това е обективистическият му научен идеал, съпътстван от „тривиални кореспондентни интуиции за истинното“ – с. 12), така и фигурите на нейното подмолно и структуроопределящо

присъствие в това поле като „точка на несъвпадение между желание и реалност, на тяло, желание и език, на субект и обект, като локус на ... загуба на функцията на реалното“ (с. 15). Тази проблемна постановка е обогатена с акцент върху множествеността на „местата на истината“ – а не върху завещания от метафизиката проблем за „мястото на истината“ (Автореферат, с. 6), – които са пръснати по силата на генетичната интерсубективна конституция на човешкото същество.

Следващ принос, отнасящ се отново до смислова цялост, според мен е концептуалната конструкция, която Валентин Калинов въвежда под името „формативна лакуна“ в ставането на човешкото същество и със същата интелектуална решителност, с която посочва истината като *Urfrage* на анализата, я определя като същинския предмет (би могло да се каже *Ur-sache*) на психоанализата (с. 69). Тя не съвпада с несъзнаваното, нито с травмата, а назовава – по една от чудесните формулировки – „пролуката, която се отваря между *thauma* и *trauma*“, и създава условие истината да се появи „като събитие в реда на трансформацията“, за да отвори поле на историческа работа в самоформирането на субекта (с. 78). Тя е както онтологическа, така познавателна формация. Ще цитирам първоначалното ѝ определение: „Под това визираме нещо, което е било пропуснато в историята на субекта, в начина по който субектът се свързва със самия себе си, но е било изпуснато като стъпка в самата логика на това свързване [...] Заедно с това обаче лакуната все пак е останала завинаги отворена за попълване и е съхранила една сякаш надвремево скрепяваща актуалност, една постоянна потенция за преконфигуриране на средствата, за формиране на нови значещи единства в историческата процесуалност на съществото“ (с. 69). Намирам за много евристичен начина, по който авторът достига до тази концептуална конструкция, като обвързва неklasическата аналитика на Мамардашвили на онтологическите разриви в континуума битие-съзнание, локалността на феномените и сингуларните точки на опита, от една страна, с проблема за началния момент на встъпването в анализата, поставен чрез Бюн, както и с психоаналитичната теория за преходните обекти на Уиникът, от друга.

Изброяването на приносите със сигурност трябва да продължи и да включи евристичното проблематизиране на когиталния субект (Декартовото *ego cogito sum*) чрез „мястото на съня“, разгърнатия „симпомален прочит“ на кризисните места на истината в произведенията на Фройд, изключително дълбинната и многомерна топологична проблематизация на анализата като *situs*, *chōra* и *topos*, темпоралната аналитика на несъзнаваното и историзирането на екзистенцията и т.н. Но тук аз ще спра с него и ще

посоча, че на тази забележителна както с проникновените си философски и психоаналитични познания, така и със страстното си философстване, с интимната си въввлеченост в психоаналитичния опит и с автентичния си етически ангажимент дисертация, несъмнено може да бъде признат статута не просто на „първия опит“ (Автореферат, с. 44), а на първия много успешно осъществен опит за систематично изследване по философия на психоанализата в български контекст. Приносите могат да бъдат ‚изтегляни‘, разбира се, в различни посоки в зависимост от пристрастията на четящия, а аз не бих могла да скрия симпатиите си към сюжетите на екзистенциално-феноменологически и етически претълкувания психоаналитичен опит, които предлагат някои части от дисертацията. (А впрочем и учудването си от пренебрегването на социоанализата, която съвсем не съвпада с литературно-теоретичните и културологичните направления, което обаче напълно ще заскобя в контекста на една философия на психоанализата.) В този аспект бих маркирала само проблема за съвсем не константното разпределение на аналитично време и внимание, което се дарява на ‚самите неща‘ на екзистенциалния опит – т.е. към това, което авторът нарича „четири оператора, в чието координирано взаимодействие бива организирана и всяка истина за субекта: [...] неразпоредимият друг, собствената крайност, неунищожимото желание и абсолютният господар, смъртта“ (Автореферат, с. 33) .

Ще си позволя обаче една бележка, отнасяща се до конструирането на рефлексивното поле, което рамкира цялото изследователско движение. Според мен, работа щеше да спечели откъм диалогичност и прозрачност, ако очертаваше експлицитно онези неklasически мисловни схеми, на които се крепи философското концептуализане на проекта за изследване на „места на истината“. По начина, по който аз долавям *някои* от тях, те включват, освен неklasическата аналитика на съзнанието на Мамардашвили и деконструкцията на Деридата, в непренебрежима степен и аксиоми от аналитиката на истината на Фуко, както и от екзистенциално-онтологическата и битийно-историческата аналитика на Хайдегер – и съответно поставят задачата да бъде прояснен техният синтез, така че да остава в сила както модалността на оставянето на истината да изплува от биването „в истината“ и „в неистината“ като *Stimmung* (по Хайдегер), така и модалността на изобретяването и направата на истинното като покорен обект, като ‚плячка‘, хваната в примките на видимост (в духа на Ницше и Фуко). С това искам да подсказва, че според мен терминологичната употреба на „*правене* на истината“ и „*работа* на истината“ (макар и поставени в кавички), както и останалата метафорика

на опериране на истината (повтаряща или не оперирането на несъзнаваното) се нуждаят от допълнително проясняване.

Ще поставя и един въпрос, който се отнася до едно от „кризисните места“ в анализата (може би най-важното), обсъждано от Валентин Калинов с много силна аргументация в различни контексти – мястото на началото, на встъпването в анализата, както то се актуализира всеки следващ „пръв“ път, извиквайки дълбинно онтологическо безпокойство. На него се натъкваме чрез въпроса на пациентката, цитирана от Бион – „Защо идвам тук, щом ми се спи?“, както и в привидно безсъдържателния ѝ (а всъщност пребиваващ в самата истина за анализата) отговор на дублиращия въпрос, поставен от аналитика: „Това значи онова, това е онова“ (с. 82); натъкваме се и при анализа на не-смисъла (с. 263-290). Оставам с впечатление обаче, че в тези два ключови контекста се неутрализира конститутивната асиметрия между „тези двама уплашени души“ (Бион), свързана със съвсем не равното разпределение на „не-смисъла“ и на „страха“ между тях, както и конститутивната асинхрония, т.е. съвсем не същото време, в което се разполага „началото“ на анализата за всеки от тях. Дали тук може да ни задоволи само припомнянето на схващането на Лакан, че „аналитикът е онзи, за когото винаги вече едно знание (и властта върху една истина) е било предположено от страна на пациента“ (с.387)? Като имам предвид и обсъжданата в параграфа за не-смисъла радикална концепция на Абраам за т.нар. „изначална анасемичност“ на психоаналитичните понятия (с. 282), която се индикира в обикновения език чрез тяхната „капитализация“, така че удоволствие става Удоволствие, бих искала да попитам автора следното: дали тази конститутивна асиметрия между аналитика (който сам е бил и анализант) и анализанта (пред когото не стои задачата да стане аналитик) не трябва да бъде взета по-решително и в известен смисъл етически неутрално в едно неklasически-трансцендентално обглеждане на т.нар. „концептуална организация на анализата“? Това въпреки е нещо, което обвиняваната от Абраам в наивност Хусерлова трансцендентална феноменология е направила още в зората си с една радикална проблематизация (на Ойген Финк) на ситуацията на „противоестественото нахлуване“ на трансценденталната нагласа в естествената нагласа, питайки как е възможно „феноменологът“ да отправи съобщение към „догматика“ и проблематизирайки „парадокса на феноменологическата пропозиция“, която трябва да изкаже чрез вътрешното значение на думите един несветови смисъл; и продължава да го прави и днес в най-новите си опити стъпките на

феноменологическото епохѐ да бѐдат упражнявани като практически методи в интересубективния свят на живота, т.е. като „експерименталии“ на този живот.

Преди заключението трябва да посоча, че авторефератът в обем от 59 страници включва всички необходими систематизации, резюмета и данни за дисертационния труд и внася изискуемата прегледност на изследователските постижения (както впрочем набелязва и нови въпроси относно мястото на психоанализата в светлината на постхуманистичните проекти за човешкото); приносите са коректно формулирани. Дисертантът е посочил две публикации под печат по темата на изследването, както и две други вече публикувани статии в близки области.

Основавайки се на представените в становището изключителни достойнства и приноси на дисертационния труд „Места на истината в полето на психоанализата“ с пълна убеденост препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Валентин Константинов Калинов образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия (Съвременна философия).

7.10.2019

София

Автор на становището:

Доц. д-р Светлана Събева